

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Küçük Cari Hesaplar
1952 İKRAMİYE PLÂNI

12 Bahçeli Ev

40 tane	1.000 Liralık
50 »	500 »
100 »	250 »
250 »	100 »
1500 »	50 »

Cekilişler: 3 Mart, 3 Haziran,
25 Ağustos, 3 Kasım, 29 Aralık,
tarihlerinde yapılır.

T. C. Ziraat Bankası

VADELİ VADESİZ TASARRUF HESAPLARI İÇİN
BU YIL 650.000 LİRALIK BİR İKRAMİYE PLÂNI
HAZIRLANMIŞTIR. BU PLÂNDAN 10 ÇEKİLİŞTE

14 Ev

AYRICA,

10.000, 1.000 ve 500 LİRALIK İKRAMİYELER,
TRAKTÖR ve ZİRAAT ÂLETLERİ VARDIR

ÇEKİLİŞLERE İSTİRAK ŞARTLARINI BANKA ŞUBE VE
AJANSLARINDAN ÖĞRENMEKTE ACELE EDİNİZ.

«Türk Halkbilgisi Derneği» nin neşriyat organıdır.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Eylül 1952

İÇİNDEKİLER: ~~~~~

Yeni ve Değerli Bir Eser	Cahit ÖZTELLİ
Gagauz ve Anadolu Halk Müziği Hakkında	Veysel ARSEVEN
Kütahyada İnanmalar ve Halk İlaçları	Hamdi AYDIN
İstanbulun Eski Adları, İlçeler ve Bucaklar	M. Halit BAYRI
İlgin Çocuk Oyunları: Top oyunu ve Nevileri	Fehim ÇAYLI
Bursadan Derlenen Bazı Mâniler (II)	Haşim Nezihî OKAY
Harputta Kına Geceleri (II)	Fikret MEMİŞOĞLU
Doğu Karadenizde Av ve Avcılık (V - Son) ...	Necmettin GİRİTLİOĞLU
Kırım Atasözleri (V)	Mustafa BERKE

Ayrıca: 1952 Türkiye Milli Oyunlar ve Türküler Festivalinden
Muhtelif Resimler

Sayı: 38

Kuruş: 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNCER

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI
Monthly Publication

Annual Subscription Rate:
(Postage included)
3 T.L. for Turkey
\$ 2 for Abroad.

Third year completed by July 1952
Second Volume to be completed by July 1953

Adress:
TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI
Yeşildirek, Sultanmektebi S. No. 17
İSTANBUL - TURKEY

Sayın Abonelerimize:

Dergimiz, 37 No'lu, Ağustos 1952 sayısıyla 4 cü neşir yılını basmıştır. Sayın aboneelerimizin, 37 ilâ 48 inci sayılarımıza ait yıllık abone bedelli tutarı olan 3 lirayı adresimize lütfetmelerin rica ederiz.

**TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI**

KURULUŞU: AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ: İHSAN HİNÇER

38

EYLÜL 1952

YIL: 4 ; CİLT: 2

Yeni ve değerli bir eser

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Türk inkılaplarının en köklüsü olan halka doğru gidişte de her inkılap tarihinde olduğu gibi, başlangıçta ifratların olması tabiidir. Fakat, bilhassa son Dil Kurumunun kararıyla normal yola girildiğini söylemek lâzımdır. Dilimizin sadeleşmesi yavaş yavaş en az bir yüzyıldan beri uğraşılmaktadır. Cumhuriyet inkılabından sonraki gidiş, bir hamleyle büyük başarılar elde etmiştir. Ne çare ki, bu başarılar elde edilmiş olanlar, bu güzel hareketi köşeyi göstermek için, ellerinden geleni yapmaktan geri kalmıyorlar. Eminiz ki, bu sayın kişiler, dilimizin esasından tetkik ederek, ne yapılabileceğini ve ne yapılmak istendiğini bilmeden, belki de yanlış olarak, tümünden hislerinin tesiri altında geçmişlerdir. Bunlara, uydurma dedik, kelimelerin, yüzde sekseninin öz Türkçe olduğunu anlatmak güçtür. Yalnız, bir zahmet Dil Kurumunun dört ciltlik **Türkiyede Türkçe** adından **Söz Derleme Dergisi**'ni bir parçası olarak, bundan sonra «Kurum Uy. Kurumu»na hücumlarında daha ihtiyatlı olmalarını tavsiye ederiz. O zaman «Terimce» bu gün halkın ağzında, kökleriyle yaşayabilsinler de biraz olsun insafa gelirler.

Türk Dil Kurumu, hiçbir şey yapmamış halk ağzından toplanan (125) bin fiil ve kelime ile ortaya konan (Söz Derleme Dergisi) bütün kusurlarını örtmeye yeter. Böyle yapmak, belki bir daha nasib olmayacak olan eksiklerinin tamamlanmasına uğraşmamızla beş yıl sonra tamamlanacak olan işimizde ölmez bir eser bulunacaktır.

Halkı tanımak için onun dilini bilmek gereklidir. Bu işi yapmak, dedikodu ile vakit geçirmekten iyidir.

Sessiz, sedasız çalışmalarına devam eden **Türk Dil Kurumu**, hücumlara eserleriyle cevap vererek, bilim haysiyetini korurken, son aylarda bu eserlerden ikisini daha ortaya koydu. Birisi, kurumun şimdiye kadar yayınladığı kitapların kataloğudur. Bu katalogta araştırmalar bir yana bırakılsa bile, transkripsiyonu ile birlikte tıpkıbasımları da verilen eski yazmalar başlı başına değerli bir hizmettir.

Bu yazıda sözünü etmek istediğimiz, **Söz Derleme Dergisi**'nin 6. cildi olan **Folklor Sözleri**'dir. (1)

Diğer cillere göre daha küçük olan **Folklor Sözleri**, **Söz Derleme Dergisi**'ne kısa açıklamalarla alınan maddeler, daha geniş açıklamalarla bu cilde alınmış ayrıca bazı dergi ve kitaplardan aynı konu ile ilgili olanlar da katılmıştır. «Folklor Sözleri, 1933-1935 yıllarındaki geniş derleme çalışmaları sırasında yurdumuzun her tarafından derlenen sözler arasında» Kuruma gönderilmiştir. Dokuz yüze yakın folklor ile ilgili söz alfabe sırasına konmuştur. Bu sıraya konuş, aranan maddeyi hemen bulmak gibi bir kolaylık temin etmiş ise de sınıflanmış bir tertip olmaması bir mahzur sayılabilir. Bu mahzuru az çok ortadan kaldırmak

1) **Türkiyede Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi**, Cilt 6. **Folklor Sözleri**, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1952. Fi. 150 Kr.

Gagauz Halk Müziği ile Anadolu Halk Müziği Hakkında MUKAYESELİ BİR İNCELEME

Yazan: Veysel ARSEVEN

Bir milletin manevi varlığı hakkında oldukça kesin bir hüküm verebilmek için, onun inanışlarını, âdet ve ananelerini, ahlâkına tesir eden sebepleri, türkülerini ve daha bir çok teferruatı öğrenmek lâzımdır.

Bazı milletler medeniyetleri sayesinde değil de, kültürleri sayesinde yaşarlar denir ve kültürleri üstün olanlar medeniyetleri ileri olanlara tercih edilirler. Mısırlı Yunanistan gibi.

Asırlar boyunca şu veya bu milletin idaresi altında kalmış olan Gagauzların da hâlâ sapasağlam âdet ve ananelere, temiz bir türkçe diline sahip olmaları hep kültürle ilgili şeylerdir. Gagauzları diğer milletlerden tecrit etmiş ve onların benliklerini korumalarına yardım etmiş olan KÜLTÜR ne olabilir? Bir zamanlar Rusların, sonra Romenlerin, şimdi de gene Rusların idaresi altında yaşamakta olan ve onların Ruslaştırma siyasetlerine tevekkülle karşı koymaya devam eden Gagauzların büyük şairleri, edipleri, sanatçıları yoktur; fakat değerli, hakikaten zengin ve olgun bir «FOLK-

amacıyla, kitabın sonuna bütün maddeleri konularına göre guruplandırılan bir endeks ilâve edilmiştir. Bu guruplandırmada (inanmalar, âdetler, halk hekimliği, halk takvimi, oyunlar, oyuncaklar, süs eşyası) gibi başlıklar altında daha küçük ayrıntılara da yer verilmiştir.

Folklor Sözleri, şimdiye kadar yapılan benzeri yayınlar arasında en başarılı olanıdır, denebilir. Her bakımdan folklorcuları memnun edeceğine eminiz. Yüzlerce araştırmacının en ücra köylerden derlediği folklor sözleri, ileride yapılacak tetkikler için daima başvurulacak bir değer taşımaktadır.

«Bu ciltle zengin bir folklor malzemesi sunulmuş olmuyoruz. Şüphesiz ki bir kelime veya bir terimle ifade edilmeyen binlerce âdet, inanış v.s. derleme dışında kalmıştır.» Dendikten sonra «Öyle sanıyoruz ki, bütün eksikleriyle beraber bu kitap folklor alanının büyük boşluğunda önemli bir yer dolduracaktır.» sözleriyle bir

LOR» u vardır. İşte, Gagauzları din birliğine rağmen, Ruslaştırmayan, Romenleştirmeyen kültür bu «Folklor» kültürüdür. Gagauzlar, kültürlü bir kavim olmakla beraber, idaresi altında kaldıkları milletlerin, ister istemez, siyasi ve her türlü manevi tesirleri altında bulunduklarından, millî bir edebiyata malik olmak imkânlarını bulamamışlardır.

Bu gün Gagauz folkloru hakkında geniş ilmi araştırmalar yapmak imkânlarından maalesef mahrumuz. Bu araştırma ihtiyacını ileride geleceğini ümit ettiğimiz iyi günlere bırakmak, yanlış hareketlerde bulunmamak bakımından elbet ki faydalıdır. Keza Etnografya ya ait incelemeler de bu gün için imkânsızdır.

Buna rağmen, eldeki malzemeye dayanarak Gagauz halk müziği ile, Anadolu halk müziği arasında bir inceleme yapmak, bu iki müzik arasındaki müşterek ve birbirine çok yakın olan tarafları araştırmak, Türk folkloru bakımından faydalı olacaktır kanaatindeyim. İslâv ve kısmen de Romen folkloru tesirlerine maruz kalmış olan Gagauz halk müziği çok c-

akikat dile getiriliyor. Kurum, okuyucularından, bu konudaki başka maddeleri, ikinci basıma eklemek üzere göndermeleri dileğinde bulunuyor. Kanaatimizce, bu yolda en büyük ödev Halk Bilgisi Derneğine düşmektedir. Teessüfle kaydedelim ki dernekte en küçük bir kumula görülmemektedir. Henüz müsbet bir eser ortaya koyamamıştır. Şu elimizdeki dergi de sahibinin himmet ve fedakârlığı ile derneğin organı olarak görünüyor. Dernek, ilk olarak üzerinde durduğunu öğrendiğimiz bir «Halk edebiyatı ve Folklor bibliyografyası» yayınlarsa yararlı bir iş yapmış olur.

Birçok faydalı eserler yayınlayarak «Bilinç Varlığı»nı koruyan Türk Dil Kurumu ile, Folklor Sözleri'ni düzenleyip kitabı hazırlayan Ömer Asım Aksoy ve Şakir Ülkütaşır'ı tebrik etmek yerinde olur.

Folklor Sözleri, her folklorunun kitaplarında bulunmaya lâyık bir eserdir. Sağlık ver-

hususiyetler taşır; ritim, melodi ve usul bakımından Anadolu'nun muhtelif bölgelerindeki türkülerin özelliklerini gösterir. Meselâ: Ege bölgesinin ağır ve ciddi hareketli zeybek karakterli havalarına rastlanırsa, Karadeniz Bölgesinin o oynak ve titiz karakterli horonlarına da her an rastlamak mümkündür. Bunlardaki yakınlığın nereden geldiğini, müşterek menbânın ne olduğu hakkında araştırmaları derinleştirmedikçe, katı hükme varmak doğru olmayacaktır. Zaten gün devletler arasında hakim olan siyasi düşmanlık da böyle araştırmalar yapmaya müsaade etmez. Fakat ilerisi için ümitli olmak mümkündür.

Gagauz halk müziği ile Anadolu halk müziği arasındaki müşterek taraflardan başlıcası dil birliği veya benzerliğidir. Meselâ: melodileri ayrı, metinleri ayrı olan türkülerle dair örnek verelim:

MENEŞŞE (Menekşe)

(Gagauzcadaki metin)

Menekşe buldum derede

Bir kız gelin bir erde (yerde)

Benim evlerin nerde?

Benim evimiz karşıda

Merkezde mermer kayada. v.b. Fakat melodi bakımından her iki şarkı arasında da ayrılık vardır. (Gerçi bu menekşe şarkısı Anadolu'nun bir çok yerlerinde başka başka melodilerle söylenmektedir.)

Gagauzlarca söylenen menekşe şarkısının melodisi:

MENEŞŞE

Kale kale giderim

Yedi deve güderim

Al deveci deveni

Ben yârime giderim.. diye başlayan şarkıda dil birliği olduğu halde, melodi bakımından farklılık vardır. Meselâ:

Kale Kale Giderim

Diğer taraftan Anadolu'nun bazı yerlerinde söylendiğini duyduğum ve aslında bir çocuk oyunu şarkısı olan «ÜŞÜDÜM», türküsünde de aynı metin birliği vardır, fakat melodi gene değişir.

ÜŞÜDÜM

Hatta dillere destan olan ve Köroğlu'nun yiğitliğini anlatan türkülerle de rastlanır ki bunlardan bir tanesini aşağıya alıyorum.

Ben bir Köroğlu'yum, daada (dağda) gezerdim,
Çalıya çırpıya kelle dizerdim,
Esen lüzgâr dan (rüzgâr) izler seçerdim,
Kimsem yoktu, balkanda yalnız gezerdim,
Ben edi (yedi) daaya hikmederdim,
Geçenden başımı isterdim...

Her hangi bir yanlışlığa düşmemek için şunu da açıklayım ki burada Gagauz müziği hakkında verdiğim izahat Basarabyadaki Gagauzlara aittir. Dobruca ve Bulgaristandaki Gagauz folkloruna ait bilgim ve incelemelerim pek azdır.

Oyun havalarına gelince, aşağıda bir örneğini verdiğim havanın, Karadeniz bölgesinin ritim ve melodi hususiyetlerine ne derece yakın olduğu görülür. Bu oyunlar halka halinde oynanır ve (horu) adını alırlar. Bu isim, Karadeniz horonunun ifade ettiği manâyi ifade eder, ve türlü hareketle olanları vardır. Halka halinde oynanan bütün oyunlara horu denir. Keza bu oyunları oynamak için gençlerin Pazar günleri, köy meydanında yaptıkları toplantılara da horu denir. Melodi, hareket ve figür bakımından Romenlerin (hora) larından

tamamen başka şeylerdir. Diğer yandan, kemençenin de Gagauzlar arasında yaygın olması tetkike değer bir mevzudur.

Bir Gagauz horası :

Gerek metinlerdeki birlik, gerek melodilerdeki yakınlık, gerekse ritim benzerlikleri bizi ister istemez, Gagauz halk müziği ile, Anadolu halk müziği için müşterek bir menşeyi aramaya sevk edecektir. Bu müşterek menşeyi yalnız Gagauz halk müziği ile Anadolu halk müziği arasında değil, dünyanın her tarafına yayılmış olan bütün Türkler arasında aramak lâzım gelir. Tekmil Asya, Orta Doğu, Balkanlar ve Orta Avrupa. Kısacası, Türkün ayak bastığı, el uzatıp sesini dinlettiği her yer. Acaba, bu gün sevdiğimiz ve çok küçük farklarla bütün Türklere benimsenmiş olan melodilerin kaynağı neresidir? Bunların, ayrı muhitlerde, ayrı iklim ve kültür tesirleri altında, halâ yaşayabilmelerindeki sihir nerededir? Niçin bir Gagauz, bir Kazanlı veya bir Anadolulu, aynı Asyalı melodileri kullanmakta inat ediyorlar? Hele Gagauzlar ki iktisadi, ziraî, siyasi ve kültürel bakımdan tamamen Asyanın pasif hayat telâkkisinden kurtulmuş ve Avrupanın aktif ve rasyonel hayat telâkkisini benimsemişlerken.. Bir yanda traktör, biçen-döğür ve diğer teknik ziraat araçlarının yeknesak gürültüsü, diğer yanda bir bozkır melodisi. Bunun daha güzel bir örneğini Avrupanın göbeğinde yerleşmiş olan Macarların halk müziğinde de müşahade edebiliriz.

Macar halk müziği, diğer Avrupa milletlerinin halk müziğinden o kadar farklı bir hususiyet taşır ki, Macarlar kendi halk müziğini esas tutarak, Bela Bartok'un önderliği altında bir de okul müziği kurmuşlardır. Bu da gös-

teriyor ki, Avrupanın göbeğinde olmak, Avrupa kültürü ile kaynaşmış olmak, ananevi halk müziğini hiç bir zaman unutturamıyor. Bizde de okul müziğinin esaslarını, Avrupanın bile çoktandır terketmiş olduğu «Major zincirinden» kurtarıp halk müziği esaslarına bağlamak yoluna gidilmesi temenniye şayan bir şeydir. Çünkü bilindiği gibi bizim halk müziğindeki tonal hususiyetler Avrupa müziğinde hemen hemen yoktur. Bu bakımdan çocuklarımız ister istemez bu müziğe kolayca ısınmayacaklar. Konunun dışında olduğu için buna şimdilik bu kadarlık temas etmekle yetinelim.

Netice olarak Türk halk müziği hakkında katî hükümlere varabilmek için, bir zamanlar Bela Bartok'un yaptığı gibi, yalnız Anadolu halk müziğini tanımakla kalmayıp, diyar diyar dolaşıp, bu gün Anadolunun hudutları dışında kalmış olan Türklerin halk müziğini de toplayıp incelemek, bu müziğin üzerinde hakim rol oynamış olan yabancı tesirleri veya bu müziğin yabancı müzikler üzerindeki tesirlerini kale almak lâzım gelir. Ne olursa olsun, sabit perdeli bir saz olan armonikanın Kars ve Çoruh dolaylarında tutunma sebeplerini bitaraf bir zihniyetle incelememiz lâzımdır.

Gagauz türkülerinde de, Anadolu türkülerinin ekseriyetinde olduğu gibi lirik nevi galip vaziyettedir. Yazılı ve yaygın bir Gagauz edebiyatı ve müstakil bir Gagauz birliği bulunmadığından olacak kahramanlık türkülerine pek az rastlanır. Buna rağmen ortada, mevcudiyetini gördüğümüz bir hakikat varsa o da, aralarında yaşadıkları milletlerin ister istemez kültür tesirleri altında kalmış olsalar bile, (ki bunun başka türlü olmasına zaten imkân yoktur. Milletler daima birbirlerine maddî ve manevî yardımlarda bulunmuşlardır) bu güne kadar muhafaza edilmiş olan sayısız atalar sözü, bilmece, masallar, maniler türkî ve oyun havaları gibi zengin folklor hazinelerine sahip olmalarıdır. Bu masal, bilmece ve maniler, bu türküler, Gagauzların tabiat anlayışları, dünya görüşleri ahlâki ve dinî inanışları hakkında etraflı fikir verirler. Bu güne kadar ve ağızdan ağıza muhafaza olunmakta olan bu eserler, Gagauzların Türk milletine olan yakınlık ve birliklerini göstermeğe hizmet edebilirler.

Âdet ve İnanmalar :

ESKİ TIBBİ VE İÇTİMAİ FOLKLORUMUZA DAİR

Kütahyada İnanmalar

Yazan : Hamdi AYDIN

Kütahya Kütüphanesinin Rahmetli Müdürü

★ Dağlarda, kırlarda kabirlere inanıp hastalığın gitmesi veyahud bir muradın husulü için iplik bağlarlar.

★ Gece uyku uyayamayan çocukları Ergun tekkesi Semahanesinde kuyuya baktırmağa götürürler ve türbedarından da bir nüsha alıp takarlar.

★ Gebe kadınlara ayva yedirilirse doğacak çocuk güzel yüzlü ve beyaz çehreli olur.

★ Vücudünü yel kaplayanları ocaktan yetişme adam Geyik boynuzu ile sığaşırsa iyi olur.

★ Nazar isabet edip hasta olmuş kimseleri şöyle iyi ederler: Yemek tuzunu demir tavada kavurup hastanın başını bir tülbendle örtüp üzerinde bir çanakda bulunan soğuk su içerisine dökerler. Tuzlar parlar, nazar da, hastalık da gider derler.

★ Cild hastalığı gibi vücutta ürpermeler veya çıbanlar olursa ocaklı bir adam, bir incili küpeyi bir fincandan kıyruk yağına buluşturduktan sonra üç defa mesheder veya çıbanlara sürer. Bu çıbanlar geçerse tutma imiş geçdi derler.

★ Çenede, kulakda olan çıban veya ürpermeler ömründe bir denizden geçmiş kimse çakmak çeliği ile çakmak taşından üç defa serare çıkartarak püh püh ederse hastalık iyi olur ve çakma olmuş derler.

★ Boyunda olan çıban vesair hastalıklara yılançık ve köstebek hastalığı derler. Hayran balı köyündeki Ocaklıya gider, orada sığaşılar, ve biraz da köstebek hayvanının etini yemelerini tavsiye ederler.

★ Her karnı ağrıyan kimse Kütahyada ayva tanesi denilen otun çiçeğinden kaynatır, suyunu içer.

★ Elllerinde, yüzlerinde seğil çıkaran kimselere bir ocaklı kimse çam pulcaki ile sığaşılar ve çam pulcakını kuruyuncaya kadar muhafaza ederler, seğiller de kurur gider.

★ Mevlevihanede medfun Ergun Çelebiye adamak suretile bir kadın çocuk ister. Çocuk olursa adaklı derler ve mevlevi olur.

★ Uyuz hastalığını Yoncalı hamamında bekleyen canimden beklerler. Orada bir canim vardır. Onun ıfıfı suyu iyi gelirmiş.

★ Sıtma hastalığına tutulanlarda koluna tüylü bir kadın bir iplik bağlarsa iyi olur derler.

★ Huysuz bir çocuğun huyunu değiştirmesi için Acar Sultan kabrine giderler ve yarım kıyye kadar üzüm saçarlar.

★ Ağız burnu eğrilmiş kimseleri Çermiyan pabucu ile sığaşırlar. Hayvanlara dahi yaptırırlar.

★ Yarık bir çocuğu, Çamlıcadaki Dedenin ince çamlarından birini yarıp, onun arasından geçirirler ve o genç çamı yine bağlarlar, bitişir. Çocukta yarıklık gider diye inanırlar. Bu oradaki Ocaklı tarafından yapılır.

★ Bir tali' durgunu Hatuniye camiinin yanındaki kabre kendi giydiği eşyadan bir şey kor, bir hafta orada durdurur ve sonra alır. Tali de açıldı derler.

★ Cumartesi günü kadınlar evlerinde ekmeç yapmazlar, bereket olmaz.

★ Akşamdan sonra sirke vermezler. Zaruri olarak verilerse kömüre korlar (sirke bozulu.)

★ Ayakta iken leylek görmek o sene mesirelere çok gideceğine işaretdir, derler.

★ Kapı eşğine oturulmaz iftira gelir derler.

★ Su üzerine abdest yapılmaz. Mezbelelik yerlerde Cin vardır. Abdest edenleri çarpar derler.

★ Ceviz ağacı altında yatılmaz. Cevizi kim dikerse boynu kadar kalın olduğu vakit de ölür derler.

★ Kadın yolda erkeğin önünden geçerse erkeğin işi ters gider derler.

★ Kendisinde büyü var zanneden kadın geyiğin kakasile karıştırılan suyu hamamın iki kapısı arasında dökünür, büyü geçti derler.

★ Kaymakların üzerine çörek otu korlar, olmazsa bereket olmaz, hayvan da zarar görür derler.

★ Kütahyada inanılan makamlar: Hacı Ahmed Sultan, Ahi Erbasan, Ahi Temürliden, Paşam Sultan, Öksüz Oğlan, Açar Sultan, Fatma ana, Uran, Ergun, Huda rabbim.

Beşyüzüncü Fetih Yılında:

İSTANBUL İLİNDE YER ADLARI

- II -

İstanbulun eski adları, İstanbul ilinde ilçeler ve bucaklar

Yazan: M. Halit BAYRI

İlk kuruluşunda, kurucusu olan Megara Kralı Vizas'a nispetle İstanbula Vizas (Bizas, Bizans), İmparator Büyük Kostantin zamanında önce Neoroma (Yeni Roma), sonra Kostantinopolis (Kostantin şehri) denildiği tarihin ifade ettiği gerçeklerdendir. İstanbulun her semtini, belki de her mahallesini adım adım gezerek, gördüklerini büyük seyahatnamesinde tatlı ve çekici bir dille anlatan Evliya Çelebi muhtelif milletlerin İstanbul şehrine verdikleri adları şöyle sıralamaktadır:

Lâtinler	: Makedonya.
Süryaniler	: Yankoviçe ve İskendere nispetle Aleksandra.
Yahudiler	: Vizendovony.
Frenkler	: Yağfurye ve Kostantin bina ettiği için Pozantiyam ve Kostantaniye.
Nemseliler	: Kostantinopol.
Ruslar	: Tekfuriye.
Macarlar	: Vizanduvar.
Lehliler	: Kanatorya.
Çekler	: Alyana.
İsveçliler	: Haraklıyan.
Felemenkliler	: İstifaniye
Portekizler	: Kostiye.
Araplar	: Kostantiniyye-i Kübra.
İranlılar	: Kayser-i zemin.
Hintliler	: Taht-ı Ruñ.
Mogollar	: Çakdurkan.
Tatarlar	: Sakaliye.

Ancak, Evliya Çelebi'nin verdiği bu malûmat, şüphe ile karşılayanları ve üzerinde durulacak değer ve mahiyette saymıyanları hak-sızlıkla itam etmek doğru olmasa gerekir.

Fethinden sonra Türkler, İstanbula başka başka adlar vermişlerdir ki, şunlardır:

Kostantiniye (Mahmiye-i Kostantiniye).
İslâmbol.
Darüssade (Dar-ı saadet, Dersaadet).
Deraliyye (Dar-ı Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye).

Darüssaltana (Dar-ı saltanat-ı Seniyye-i Osmaniyye)

Darülhilâfe (Darülhilâfetülaliyye-i İslâmiyye),

Asitane (Asitanei Saadet, Asitanei Saltanat, Asitanei Devleti Aliyye-i Osmaniye, Asitanei Aliyye).

Bu adların her birine Osmanlı paralarında Osmanlı devrine ait senetlerde, resmi ve hususi yazılarda, eski eserlerde daima rastlamak mümkündür. Bu adların hepsi şimdi unutulmuştur.

★

Yeniçeriliğin ilgasından önce İstanbulda «Valilik» adı altında bir makam veya memuriyet yoktu. Fethi tarihindenberi hükümet mekezi olan İstanbul idaresinden, emniyet ve inzibatından İstanbul kadıları sorumlu idi bunlara «İstanbul Efendisi» de denilirdi. İkinci Mahmut tarafından 1827 (H. 1242) senesinde Yeniçeriliğin kaldırılması üzerine «İhtisap Nazırlığı» adıyla yeni bir memuriyet ihdas edilmiş ve kadıların bakmakta oldukları idare emniyet ve inzibat işleri, İhtisap Nazırlığına devrolunmuştu. İhtisap Nazırlığı'nı zamanda Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonra kurulan yeni Türk ordusunun (Asakiri Muhammediyye) masrafı karşılığı olan tısis resminin tahsili ile de mükellef idiler. Geçmeden ihtisap resminin tahsili Maliye Nazırlığına, emniyet ve inzibat hususları da Serkerliğe verilmiş, 1846 (H. 1264) senesinde re. emniyet ve inzibat ile ilgili vazifeleri yapmak üzere «Zaptiye Müşirliği» kurulmuştu. (H. 1282) senesinde İstanbul bir vilâyet edilerek Çatalca, Kartal, Gebze (Gekboza) kazaları Zaptiye Müşirliğine bağlanmış, 1888 (H. 1296) senesinde İstanbul idaresi, emniyet ve inzibatı, adliyesi hakkında neşrolunan nizamnameye göre İstanbul Vilâyeti, İstanbul merkez, Beyoğlu, Üsküdar ve Çekmece sancakları (Mutasarrıflık), Adalar, Bakırköy (Makrî), Beykoz, Çatalca, Eyüp, Galata, Kartal, Ortaköy kazalarına (Kaymakamlık), Küçükçekmece, Gebze, Suyolu, Şile ve Terkos nahiyeleri (Müdürlük) ayrılmıştı.

ARAŞTIRMALARI

1876 (H. 1293) tarihinde Mithat Paşanın azmi ve fedakârlığıyla memleketimizde ilk defa Meşrutiyet ilân olduğu zaman, İstanbulun ve İstanbulla bağlı Mutasarrıflık, Kaymakamlık ve Müdürlüklerin emniyet ve inzibat işleri eskisi gibi gene Zaptiye Müşirliğine ait olmak üzere idare ve maliye işleri, İzmit (Kocaili), Biga ve Çatalca Mutasarrıflıklarıyla beraber Şehremanetine bağlanmış, İstanbul Merkez Mutasarrıflığı lüzumsuz görülerek kaldırılmış, bununla beraber 1879 (H. 1296) senesinde İzmit ve Biga Mutasarrıflıklarının Şehremanetiyle ilgisi kesilmişti.

1908 (H. 1326) senesinde Meşrutiyet ikinci defa ilân olunca, Osmanlı Anayasasının ikinci maddesinde: «Devleti Osmaniyenin Payitahtı İstanbul şehridir ve mezkûr şehrin sair Osmanlı beldelerinden ayrı olarak bir gûna imtiyaz ve muafiyeti yoktur» denilmiş olması emniyetle gözönünde tutularak İstanbulda bir vilâyet mekanizması kurulmuş ve bu mekanizmanın çalıştırılmasına şimdikiye kadar devam edilmiştir. Yalnız 1930 senesinde yürürlüğe giren Belediye Kanunu gereğince İstanbul Vilâyeti Özel Muhasebesi, Belediye Muhasebesiyle birleştirilmiş ve İstanbul Belediye Reisliği vazifesi de İstanbul Valilerine verilmiştir.

Bugün İstanbul Vilâyeti sınırları içinde on altı ilçe (kaza), otuz dokuz bucak (nahiye) vardır. İlçelerden beşi (Çatalca, Kartal, Silivri, Şile, Yalova) tamamiyle Belediye sınırları dışındadır. Beş ilçenin (Bakırköy, Beykoz, Eyüp, Sarıyer, Üsküdar) Belediye sınırları içinde ve dışında bulunan kısımları mevcuttur. Altı ilçe (Adalar, Beşiktaş, Beyoğlu, Eminönü, Fatih, Kadıköy) tamamiyle Belediye sınırları içindedir. Bir kısmı veya tamamı Belediye sınırları içinde bulunan ilçelerin kaymakamları, aynı zamanda o ilçenin Belediye Şubesi Müdürlüğü nü de yapmaktadırlar. Tamamı Belediye sınırları dışında olan ilçelerin kaymakamları bu tarzda bir yetki ile ilişkili değildir. İlçe ve bucakların adları harf sırasına göre tertiplenmiştir:

Adalar İlçesi	Burgaz	Bucağı
	Heybeli	»
Bakırköy İlçesi:	Mahmutbey	»
	Yeşilköy	»
Beşiktaş İlçesi	Arnavutköy	»
	Ortaköy	»
Beykoz İlçesi :	Anadoluhisarı	Bucağı
	Mahmutşeketpaşa	»

Beyoğlu İlçesi :	Galata	»
	Hasköy	»
	Kasımpaşa	»
	Şişli	»
	Taksim	»
Çatalca İlçesi :	Büyükçekmece	»
	Hadımköy	»
	Karacaköy	»
Eminönü İlçesi :	Alemdar	»
	Beyazıt	»
	Kumkapı	»
	Küçükpazar	»
Eyüp İlçesi :	Kemerburgaz	»
	Rami	»
Fatih İlçesi :	Fener	»
	Karagömrük	»
	Samatya	»
	Şehremini	»
Kadıköy İlçesi :	Erenköy	»
	Kızıltoprak	»
Kartal İlçesi :	Samandıra	»
Sarıyer İlçesi :	Yeniköy	»
Silivri İlçesi :	Sinekli	»
Şile İlçesi :	Ağva	»
	Alacalı	»
	Teke	»
Üsküdar İlçesi :	Beylerbeyi	»
	Kısıklı	»
Yalova İlçesi :	Çınarcık	»
	Kılıç	»

İstanbul Vilâyetinin nüfusu 21. Ekim. 1945 tarihinde yapıla nüfus sayımına göre 1 milyon 78 bin 399 dur. İlçelerin nüfus sayıları aşağıda gösterilmiştir :

Adalar	14.053
Bakırköy	40.595
Beşiktaş	63.611
Beykoz	32.813
Beyoğlu	257.091
Çatalca	88.891
Eminönü	111.064
Eyüp	12.009
Fatih	181.025
Kadıköy	66.680
Kartal	21.395
Sarıyer	29.984
Silivri	26.426
Şile	17.688
Üsküdar	63.793
Yalova	20.276

İstanbul Belediye sınırı içinde mevcut binaların sayısı 137.396 dir. Bu miktardan 97.438 bina mesken (1), 37.597 bina sanat ve ticaret

Top oyunu ve nevileri

Yazan: Fehim Ç.

Memleketimize futbol topunun girmesinden beri büyük küçük futbol topu ile muhtelif oyunlar oynamaktadırlar. Biz bu satırlarda bir spor gayesiyle yapılan bu oyunlardan bahsedecek değiliz. Biz tâ ezeldenberi mahallin çocukları ve delikanlılarınca oynanan küçük lastik top oyunlarından bahsedeceğiz.

Top oyunu, aletle oynanan oyunların bir nevidir. Bunda da alet olarak küçük bir top kullanılır. Bu top, bazan lastik ve bazan da karasığır hayvanının tüyünden keçeleştirilmek sureti ile yapılmış bir toptur.

Bu oyunun nevilerine gelince; ikiidir:

a) Çelmeli top, b) Meneli top.

a) **Çelmeli top oyunu:** Oyun oynayacak şahıslar evvelki yazılarımızda bahsettiğimiz usullere baş vurarak evvelâ iki müsavi kısma ayrılırlar. Sonra önu meydanlık olan bir duvara bir metre kare büyüklüğünde bir kale çizirler.

esseselerdir.

İstanbul ilçelerinden hemen hepsinin kendisine mahsus bazı özellikleri vardır. Adalar, Beykoz, Kadıköy Sarıyer, kısmen Beşiktaş, Kartal ve Üsküdar ilçelerinin köyleri, yeryüzünde eşine az tesadüf edilen birer yazlıktır. Eminönü ve Beyoğlu ilçeleri, şehrin ticaret merkezleri olduğu gibi, Bizans devrinden kalma eski eserlerle resmi daireler Eminönü ilçesinde, Avrupa eğlence yerleri de Beyoğlu ilçesinde toplanmış gibidir. Bakırköy ilçesi, Florya plajlarıyla Yalova ilçesi kaplıcalarıyla, Silivri ilçesi yağurduyla, Şile ilçesi eltezgâhlarında dokunan bezleriyle, Kartal ilçesi turfanda sebzelerile tanınmıştır. Daha çok ortahalli ve fakir halkın kesif bulunduğu Eyüp ve Fatih ilçelerinde ziyaret yerleri de az değildir.

(1) Ev, apartman, otel, han, bekâr evi, baraka.

(2) Dükkân ve mağaza, han, fabrika ve değirmen, hamam, fırın, garaj ve ahır, ardiye ve depo ve benzerleri.

(3) Okul, kışla, resmi daireler; hastahane ve dispanserler; camî ve mescitler; kilise; havra; sinema ve tiyatrolar.

evi (2), 2.363 bina da umumî ve resmî (3) Oyuna kale tarafında kalacak kısmın biti ile başlanır. Bunun için de kura taş saklanır veya yazı mı tura mı diye pütürülür. Oyunun icra tarzı :

Kale başında kalan taraf oyuncuları ile topu çelerler. Karşı taraf oyuncuları lan bu topu tutmak için çalışırlar. Şayet taraf, çelinen topu yere değmeden topu çelen oyuncu sırasını kaybeder, diğêr arkadaşı işgal eder.

Şayet top, tutulamıyarak yere düşürülür ise; top, düştüğü yerden kaleye atılır. Bu vaziyette top kaleye ya isabet eder veya isabet ederse; topu çelen oyuncu sırasını kaybeder. Eğer top kaleye isabet etmez sağa kaçarsa kale başında bulunan taraf için bir yarı kazanılmış olur.

Kararlaştırılan sayıyı (meselâ; 25-30 gibi) taraflardan hangisi evvelâ yaparsa o kazanmış diğêr taraf kaybetmiş olur.

b) **Meneli top oyunu:** Bu, erkek çocuk tarafından oynanan bir oyundur. Bunun ne kadar oyuncu varsa, o kadar mene adı verilen ve oynanan topu istiaab edebilecek büyüklükte çukur açılır. Bu çukurların ortasında daha büyük ve ebe menesi adı verilen bir çukur daha kazılır. Evvelâ top müayyen bir uzaklıktan yuvarlanır. Kimin menesine girerse, o ebe olur ve topu atan şahıs ebenin altına biner. Ebe bu vaziyette, yâni sırtında dam olduğu halde topu menelere doğru yuvarlamaya devam eder. Bunlardan birisine sokmaya çalışır. Bu taşıma topun menelerden birisine veya ortadaki ebe mahalline girince kadar devam eder. Top kimin menesine girerse, o ebe olur ve eski ebe yeni ebenin sırtına biner. Top şahsa mahsus menelere girmez de ortadaki ebe menesine girerse o zaman ebe sırtındaki şahsı hemen yere indirir ve ebe menesindeki topu yakalayarak o anda etrafa dağılmış bulunan oyuncuların birisine vurmaya ve dokundurmak için atar. Top kime isabet ederse şahıs ebelikten kurtulur ve top dokunmuş kimse ebe olur. Top isabet ettirilemezse eski hal devam eder.

MİLLÎ OYUNLAR VE TÜKÜLER FESTİVAL

Türkiye Talebe Turizm T. K.İ. ile Sanatsevenler Kulübü tarafından tertiplenen Millî Oyunlar ve Türküler Festivali İstanbul'da, Ankarada ve İzmirde yapılmış, büyük alâka tolamıştır. Festivale Denizli, Ufa, Çoruh, Karadeniz, Erzurum, Bursa, Siirt ve Konya mahalle ekipleri iştirak etmişlerdir. Ufa ve Konya ortada Çoruh, alâka Denizli ekiplerini görüyorlarmış.

Derlemeler:

Bursadan derlenen bazı maniler

— II —

Derleyen: Haşim Nezihî OKAY

Bir mendil işle yolla
Başın gümüşle yolla
İçine beş elma koy
Birini dişle yolla
Biçare sanma beni
Hayale salma beni
Götür sarrafa göster
Kalp isem alma beni
Bir elmam var değirmi
Şu gelen yar değil mi
Yarın şirin sözleri
Derde derman değil mi
Beyaz şapka başında
On sektiz yaşlarında
Ona nasıl seveyim
Ayrılmaz hep karşımda
Bağda gül biter oldu
Hasretim yeter oldu
O benim nazlı yarım
Gözümde tüter oldu.

— Ç —

Çaylar gibi çağlama
Yüreğimi dağlama
İşte ben gidiyorum
Ellere bel bağlama
Çiçekler solmasaydı
Dereler dolmasaydı
Ölümler Allahın emri
Ayrılık olmasaydı.

— D —

Dağda harman olur mu
Aşka ferman olur mu
Yana yana kül oldum
Kütle derman olur mu.
Dağda kestim çınarı
Çıkmasın dalı sarı
Ağlamaktan kurudu
Gözlerimin pınarı.
Dağ başını kar aldı
Gül yarımı har aldı
Ecele borçlu kaldım
Bir canım var yar aldı.
Dut ağacı boyunca
Dut yemedim doyunca

Ağzım dilim lal oldu
Ayak sesi duyunca

Duman bastı dağlara
Yayıldı ovalara
Elâ gözlü gül yarım
Geldin mi buralara

Dağ ayrı duman ayrı
Kaş ayrı keman ayrı
Sen orada ben burada
Beden ayrı can ayrı.

Dereler çağlar oldu
Gözlerim ağlar oldu
Bir Leylâya dost oldum
Meskenim dağlar oldu.

Denizin dibî kaya
Cemalın benzer aya
Bende takat kalmadı
Günleri saya saya.

Derdim var seller gibi
Diyemem eller gibi
Kurudum kadit oldum
Meyvasız dallar gibi.

Deniz üstü sarayım
Ufuktan yol sorayım
Sensiz geçen günümü
Bilmem nasıl sayayım

Deniz üstü tekneli
Üstüne gül dikmeli
Kolayca sevda olmas
Biraz zahmet çekmeli.

Değirmen sala benzer.
Güğü sandala benzer
Güzel kızın memesi
Erimiş bala benzer.

Dağlar dağladı beni
Gören ağladı beni
Bana zincir kâr etmez
Gönül bağladı beni .

Dereler buz bağladı
Aveçlar iz bağladı
Beni bir gelin vurdu
Yaramı kız bağladı.

— E —

Evleri dört köşeli
İçi mermer döşeli
Karlar gibi eridim
Ben bu aşka düşeli.

Engin derenin kurdu
Yar yanıma oturdu
Bize fena diyenin
Yıkılsın yeri yurdu.

Entarisi beyazdı
Geliyor nazlı nazlı
Bir güzel seviyorum
Çoktandır gizli gizli.

Elmayı ata ata
Şeftali sata sata
Yanıma sırtım ağrıdı
Yalnız yata yata.

Elmas yüzük parmakta
Çifte benler yanakta
Benim bir efendim var
Şu karşiki konakta.

Ekin ektim bayıra
Mevlam bizi bayıra
Ben dostumdan ayrılmam
Meğer ölüm ayıra.

Esmerin beli gibi
Gezerim deli gibi
Yarın kokusu gelir
Baharın gülü gibi

Erzurumdan kalk da gel
Sular gibi ak da gel
Ben sana gel diyemem
Sen kalbime bak da gel

Entarisi al imiş
Dudakları bal imiş
Böylesi sevilmez mi
Bulunmaz bir mal imiş

Eline aldı sazı
Yarım etme bu nazı
Bir şeftali ver bana
Geçireyim bu yazı.

(Devam edecektir.)

Düğün Âdetleri:

Harputta kına geceleri

603

— II —

Yazan: Fikret MEMİŞOĞLU

Kına gecesinin mahalli önemi:

Kına gecesi yapmak, yani düğün dolayısıyla eğlenmek ve neşelenmek oğlan evinin kârıdır. Çünkü oğlan evine, dışarıdan bir kişi katılacak. Anaların soğan soydurmadığı, çamaşır yıkamadığı, elleri yumurcak, yüzü gözü aracak, ön parmağı kınalı, kalem kaşlı, inci dişli bir gelin gelecek. Geleceği umudlu ve kutlu bir yuva kurulacak.

Fakat kız evi, bin nazla büyüttüğü, kuş tüyünde uyuttuğu tazesini, il evine yollıyacak. «Kızdır, bin kese azdır» diye sevilen beğenilen kızcağız, babasının, anasının göz yaşına bakılmıyarak kader kısmet diye il umuduna terk edilecek.

Onun için kız evinde, nişandan, gerdeğe kadar artan bir üzüntü vardır. Son gün olan, kına gecesinde bu hüznün, bir ayrılık havası gibi kız evinde eser durur.

Oğlan evine gelince: Sorup öğrendiği, görüp beğendiği, arlı, namuslu bir yavukluyu, dalyan boylu, yiğit soylu evlâdına eş yaparak, evlâdının mürvetini görecektir. Onun için oğlan evi bu bayram şenliği içinde, bir zafere kavuşacak gibi kurumlu ve onurludur.

Kına gecesinde, uzak, yakın köylerden gelen, kadın erkek misafirler, kurulacak yuvanın medhini yaparak uğur dilemek için, hoş karşılanmak, çok ağırılanmak ister.

Gelenler, yuva kurulduktan sonra kına gecesinin şenliğini unutulmaz bir hatıra gibi, dilinde soranlara, bilahare geline anlatarak, ona verilen kıymeti söyleyeceklerdir ki, gelin gittiği evi yadırgamasın. Kendi ana kucağı gibi, o yuva sığınsın, oraya ısınsın.

Günü gelince de, güveyinin, gelin için cümle âleme yaptığı masrafdan ve gösterişden dolayı yüzü yerde kalmamasın. Hatta gelinin (çifte davulla benim için düğün mü yaptın, konu komşuya sumat mı çekdin) demeye hakkı kalmasın. Başına dahi kakmağa fırsat bulabilsin;

Gerçekden bir düğün, Harputda, bir ev için, iyi ve kötü taraflarile her bakımdan önemli. Düğünsüz evlenen bir kızın, bu nasıbsızlığının ömrünün sonuna kadar içini sızlatır: Saahtinin başlangıcını eksik bilir. Kendisinden önce evlenen her kızın düğününe, kına gecesine

sine, yerinir. İçi burkularak katılır. Düğün, saadetin ilk şartı, ve başlangıcıdır.

Onun için oğlan evi, «kızdır, nazdır, bin kese azdır» diyerek, keseyi açar. Uzak, yakın konu, komşu, yahut uzak köylerdeki, tanıdık, bildik davet edilir. Davet ve masrafın kapısı, bir kına gecesinin şerefine, kurulan yuvanın saadetine hanıman çokürtecek kadar açık tutulur.

Davetliler, davet mukabilinde ne kadar hediye getirseler dahi, dökülen masrafı toplamak mümkün olmaz. Erkekler için ayrı, kadınlar için ayrı kına gecesi yapıldıktan başka (gelin getirme) (koltuğa verme) (gerdeğe girme) bir gece, bir gündüze sığsa bile, açılan masraf dediğini kapamak için uzun yıllar lâzımdır.

Misafirleri karşılama :

Kına gecesi için köylerden yaylılarla gelenler, davul zurna ile karşılanır. Gelenler, itibarına göre, davulcuya bahşiş vererek, misafirlik kadrini gösterir. Filân bey davulcuya bir altın vermiş, filânın hanımı, davula bir meci diye attırılmış kabilinden söylentilere lüzum vardır.

Gündüzden oğlan evine gelen kızın (yenge) si ve akrabasından birisi ile, kaynana tarafından gelin odası serilir, süslenip düzenlenir. Gelin odası, oğlan evinden verilmiş, ve kız evinden getirilmiş ne kadar çehiz varsa, onlarla bezenir (yenge), kızın, çehizine sahip olur, mukayyet kalır, süslenen oda açılmaz. kimseye gösterilmez. Gelin gerdeğe girinceye kadar kapalı kalır,

Çehiz kız evinde asılır ve yazılır ve misafirilere gösterilir. Oğlan evinden giden eşyaya (veç) denir. Odanın alt başına konur. Hesaba katılmamak istenir. Kız evinin eşyaları ise dikkati çekecek şekilde sıralanır. Kızın işlediği işler ve geline verilen elbise, çamaşır vesaire dizilir, çehiz dizmek bir hünerdir. Dizmek için, bu hüneri bilenler çağırılır. Eşya az olsa dahi güzel dizgi ve sergi çok gösterir ve dikkati çeker. Kına gecesi kutlanacak odaya tavandan çifte fitilli lâmbalar asılır. raflara şamdanlar yerleştirilir;

Ev halkı, güveyinin annesi, bacıları (kız kardeşleri) bibileri (halaları) diyezeleri (teyzeleri), yengeleri ve diğer yakın hısım akrabası, Harput ipeklisinden ipek şalvarlarını, sırmalı (üç etek) lerini geyinir, altın habları, inci gerdanlıklarını, ağıdılarını takınır, bileklerine bileziklerini parmaklarına yüzüklerini geçirir, bellerine kemerlerini sikar, başlarına oyalı yazmalarını örtterek türkülerde söylediği gibi, oyalılarını kaşlarının üzerine dökerek bezenip kuşanırlar, zilifler kesilir, genç kadınlar yanaklarına allık olgunlar, gözlerine sürme çekerler. Kızlar, tazeliklerle kalırlar, geyinip kuşanmadan başka hiç bir tuvaletleri yoktur. Bu gün şehirde terk edilmekle beraber, hâlâ uzak köylerde, alta şalvar, üstüne üç yandan yırtmaçlı üç etek giyinmek adeti terk edilmiştir;

Şehirde, bu eski giyim yerine, zamana uygun şekilde giyiniir. Hatta beşibirlik takmak, altın top takmak da hoş karşılanmamaktadır; Bir evvelki yazımda, Harput kına gecelerini, 1) erkekler için 2) kadınlar için olmak üzere ikiye ayırmıştım;

Kadınlar için kına gecesini de a) kız evinde olanını, b) oğlan evinde olanını da birbirinden ayırd ederek kız evindeki hususlarla anlatmağa çalıştım;

a) Hakikatde kız evinde, başlı başına, misafir ağırlayacak şekilde bir kına gecesi tertiblenmez. Kız evindeki kına gecesi, oğlan evindekinin, yer değiştirerek, devamından ibaretir;

Kız evindeki, eğlence, geline kına yakılması ve genç arkadaşlarıyla birlikte eğlenmesi için yapılan hususî mahiyette bir eğlencedir;

Harput dolaylarında (güveyi evi) yerine oğlan evi (gelin evi) yerine de (kız evi) denir;

b) Oğlan evinde kına gecesi :

Kına gecesine köylerden gelen davetliler oğlan evinde akşam yemeğini yedikten, komşular da evlerinde yemeklerini yeyip geldikten sonra, misafir odasının çifte fitilli lambalarını, şamdanları yakılır. Gelenlere, yaşına başına göre, yer gösterilir. Kahveler içilip, şeker dağıtıldıktan sonra saz takımı, avluda veya odada perde arkasında yer alarak ağır havalarla (âheng) e başlar. Biraz sonra oyun havaları çalınır. Evvelâ genç kızlar, ev sahible-

rinin ısrarı ve annelerinin izinile oyuna kalır. Diğer bir yazımda izah edeceğimiz üzere, kişiyle, çok kişiyle oyunlar oynandıktan sonra karşılıklı oyunlar tertib edilir;

Oğlan evinde, ev halkı, oyuna kalkar. Misafirlere hizmetle, ve ev işleri ile meşgul durlar;

Yalnız geceleyin kız evinde oynarlar. bir de kız evinden döndükten sonra işlerden alınır, elleri hamurlu ve yağlı olarak oğlan evine kaldırırlar.

Gerek kız evine gidilmeden, gerekse nüldükden sonra, oğlan evine gelenler, dâimlerin idaresile ve düğünle ilgili temsili oyunlar tertib ederler;

Meselâ kadınlardan biri omuzuna ceket alır, başına kalpak veya fes geçirir, ayaklarına şalvar giyerek (İsmail) olur. Genç bir kızın (gelin) olur, sazın iştirâkile aşağıdaki türküyü söyleyerek karşılıklı oynarlar;

**Kız: Küçük İsmail, büyük İsmail
Yaza mı geldin, güza mı geldin
Samsakı vurdun, bize mi geldin.
İsmail: Ne yaza geldim, ne güze geldim
Samsakı vurdum, bir kıza geldim**

Eğlencenin en sıcak çağında, saat altı ile ka 2,5-3 sıralarında, oğlan evinden, uzak köylerden gelen yaylılarla, yakınsa yayan olarak bütün kalabalık olduğu gibi kız evine taşınır;

Geçen yazımda anlatığımız gibi, ortada 2,5-3 saat kadar eğlendikten sonra tekrar oğlan evine dönülür;

Yorgunluk gitsin diye yatsılık çıkarılır. Yazın, yaş meyveler, kurabiye, şeker, nohud ve meği vesaire ikram edilir;

Tekrar saz ve eğlence başlar. Bir ara güveyinin ertesi gün giyeceği elbiseleri, gelenlere ortaya getirilir, açılıp, ütülenir, kokları sürülür, sırmalı bohçaya konarak yüksele bir yere yerleştirilir.

Bir yandan eğlence devam ederken, diğer yandan ev halkı, yarın yemeklerini hazırlamak için, mutfakda, börek, baklava, kaburga kızartır, sütlâç, pirinç pilavi ve diğer yemekleri pişirilir ve ara sıra da, işi yarıda bırakarak gelip misafirlerle meşgul olur, eğlenceye katılır;

Misafirlerin neşesini kamçılamağa gelenler, elleri yağlı ve hamurlu olduğu halde, oğlanları bu bahane ile oradan ayrılan mutfakta gel-

karılarak oyuna katılırlar; sonra yine misafirler içinde oyun bilenler (kına geçirme), (karşılama) gibi oyunlar tertib edilir;

Kına geçirme:
Kadınlardan biri çoban, diğeri çoban kızı. Ortaya suyu temsil eden bir yasdık koyulur. Misafirden biri çoban, diğeri ta-

ki de çoban kızı olur;

Kız çobana, kendisinin sudan geçirilmesini ister. Çoban, yardımına karşılık olarak, kızın kına nesini vereceğini sorar, kız kaşını göstermez, gözünü verir, yanağını verir. Çoban dudaklarını verir, nihayet ince belini tutup sudan geçirir. Ve el ele tutup karşılıklı türküyü söyleyerek oyun oynarlar;

**Oğlan beni sudan geçir
Boz bulanık suyun için
Kız beni sudan geçir
Güzel kuzum olmaz
Kızın suyu dolmaz
Oğlan beni sudan geçir
Susuzmuşum bir tas için**

Kızın suyu verirsin geçireyim
Kızın suyu verirsin geçireyim
Karşılama :

Bundan sonra, buna benzer diğer oyunlar tertib edilir. Anadoluya gelen İstanbullu ve diğer şehirli kızlar güzel olduğu için, onların güzel olduğunu izafeten, biri (Urum kızı) olur, diğeri (Aman Urum kızı) olur kız yüzünü örter, oğlanın yüzünü görmek ister;

**Aman Urum kızı
Ne canım efendim**

**Oğlan: Göster kaşlarını alayım seni.
Kız: Neylersin kaşlarımı almazsın beni
Kâtiplerde kalem gördüğün yok mu
Oğlan: Göster gözlerini alayım seni
Kız: Neylersin gözlerimi almazsın beni
Çarşılarda badem gördüğün yok mu**

**Nakarât
Gördüğüm çokdur
Aldığım yokdur**

Kızın yüzünü gösterir, oğlan beğenir, birbirlerini el ele tutunup birlikte oyun oynarlar. Kızın yüzüne doğru, misafirlerin bir kısmı gelip evlerine giderler. Evde kalanlardan bazıları gelinler de, odalarına yatmağa kalkar-

Eğlenmek isteyenler sabaha kadar eğlenir. Yarın yemeklerini hazırlayan ev halkının yorulup, uyuması için saz çalar, sabaha kadar hem iş görülür, hem eğlence devam eder;

Düğün sabahı, oğlan evine yemek göndermek kız evine düşerse de, misafirler, oğlan evinin misafiri olduğu için oğlan evinde ayrıca yapılan yemek, misafirleri ağırlamak içindir;

Yemek hazırlığı vesair işler bittikten sonra şafak zamanı, eğlence, ve çalışma biter. Ve kına gecesi de sona ermiş olur.

Gelin günü :

Kına gecesinin ertesi gününe gelin günü denir. Bu gün hemen ekseriyetle perşembe günü olarak seçilir. Bu günün seçilmesindeki sebep, evlenenlerin bu günde zengin olmak uğruna dair mevcut telâkkidendir;

(Düğün günü), gelin gittikten sonra, kız evinde devamlı bir hüznün vardır yemek dahi pişirilemez, o da oğlan evinden gelir. Evde kalanlar birer tarafa pusar, oturup ağlar, sızlanırlar;

(Gelin günü), güneş doğunca gelin de süslenmeye başlar. Saz çalınır. Gelin oturur seyir eder, evdeki kızlar oyun oynar, gelini eğlen-dirirler;

Sonra, oğlan evinden, gelini almağa gelen kabile kız evinin çalgısı ile karşılanır;

Oğlan evi, kız evine inerek kahve ve şerbet içilir. Gelen misafirlerden bazıları kız evinden bazı eşya çalarlar. Bu çalınan eşya, uğurlu sayılır. Hatta misafirler, çivi dahi çalarak, götürüp evlerinin duvarına çakarlar. Kaynana da başına veya koluna yeşil ipeklili girep bağlar. (Düğün) evinden geldiği kaynana olduğu belli olsun diye.

Oğlan evinden gelen erkeklerden, gelinin götürülmesi için haber gelir (yıkıl git) faslı çalınır. Gelinin sağdıcı, gelini koltuklar, aşaya indirir. Gelinin yaylısına, sağdıcı oturur. Arabacının yanına da, erkek sağdıcı oturur. Kaynana da bir evvelki veya bir sonraki yaylıya binerek arabaya sahib olur;

Düğün alayı, kız evinden sazla, alayla oğlan evine gider. Erkekler at üstünde tüfeklerini havaya dikerek yürütürler. Gençler tabanca atarlar, yolda cirit oynarlar;

Oğlan evine gelince: Güveyi sağdıcıla birlikte dama çıkar. Gelin, kapıdan içeri kirerken, başına (hasavan) gerilir. Güveyi damdan

Kırım Atasözleri

- V -

Toplıyan: Mustafa BERKE

Balta sapı, koyan tapu.
 Baltasını satmış, keser almış,
 Keseri satmış, it almış, iti satmış, bit almış
 Balta taşa çatı.
 Baltayı bulamayıp, makasa baş vurmuş.
 Baltayı kapiya asma.
 Baskın basanındır.
 Başa bin lira başlatana yedi yüz elli.
 Başa gelen çekilir.
 Başaran baş, kurban ister.
 Baş başkanın, aklı başka, (1)
 Baş kalpağına sığmıyor.
 Başımın dökülen su, ayağımdan çıktı.
 Başımın sadakası olsun.
 Başımın taçı, gönlümün ilacı.
 Başına düşerse, başmakçı da (Dana
 sürücüsü, çoban da) olursun.

veya ayvandan gelinin başına elma atar, para serper;

Koltuğa girme:

Gelin, oğlan evinin avlusuna girince, erkekler dışarıya çıkar yalnız kadınlar kalır. Erkekler yemek yiyerek dağılırlar;

Erkek sağdıç, güveyi, annesinin arkasında gelinin koltuğuna girer. Gelin sağda, güveyi solda durur. Beraber gelin odasına girerler.

Yüz açımı:

Burada gelinin yüzü ilk önce, güveyi tarafından açılır. Ve yüzü görüldükten sonra geline beşbirlik vesair bir zinet eşyası takılır. Buna (Yüz Görümlüğü) derler;

Gelin güveyi, 15, 20 dakika oturduktan sonra, gelinin kaynanası, yahud gelinin yengesini kapuyu çalarak güveyi dışarı çağırırlar. Odanın önündeki kalabalık geline ne takıldığını görmek için hücum eder. Güveyi yol bulup geçmek için, kalabalığın arkasına para serper. Toplananlar para toplamağa düşünce, güveyi yol bularak, kaçır ve sağdıçının yanına gider. Akşamı bekler;

Gelin, tekrar kadınların yanına döner. orada yine çalgı vardır. Gelenler oyun oynarlar;

Akşam yemeği verildikten sonra, gelenler

Başına devlet kuşu konmuş,
 Başına göre tarağı.
 Başına kaval yeli esiyor.
 Başını takıye (Takke) sıktı mı yoksa?
 Başım yastıkta oldukça bastılar.
 Başkasına fenalık istemedense, kendine iyilik iste.
 Baş on kuruş asker sekiz kuruş,
 Başta can, sonra canan.
 Başta develeri bağla da, sonra Allaha ısmarla.
 Başüstüne yerin var.
 Başyarılsa kalpak içinde, el kırılrsa yen içinde.
 Baş yazısını, göz görür.
 Battı balık yan gider.
 Bayram, bayram dediği, parası çoğun işi imiş.
 Bedavadan baş belası.

dağılır;

Gerdeğe girme:

Güveyi, erkeklerin içinden kalkarak sağdile birlikte harem tarafına gelir güveyi gelirken, erkekler ilâhi okurlar, güveğinin arkasına vururlar güveyi oradan içeri girdikten sonra, kadın büyüklarının ellerini öper;

Bu sırada yenge gelinle beraber odadadır güveyi, kadınların elini öpdükten sonra sağdıç odasına götürür, koyar;

Subaha günü veya yüz açımı günü:

Gerdeği takib eden güne (yüz açımı) günü derler. Gelinin yüzü, ancak bu gün herkese açılır. Bu güne kadar, gelinin yüzü açılmamıştır, ilk olarak gelinin duvağını koltuğa girdikten güveyi açmıştır. Ertesi gün olan, (Subaha) gelin, gelen bütün kadın misafirlere görünür. Onun için bu güne (Subaha günü) denir. Konu komşu görmeğe geldiği gibi, kız evinde, bu gün, gelin olan kızlarını görmeğe gelirler. Yalnız kızın annesi gelmez;

Güveyi kaynanasının ve kaynatasının elini öpmeye gittikten 15 gün sonra da kaynana ile, kaynata oğlan evine gelir. Artık bu tarihten sonra, düğüne ait merasim kalmaz;

Gelecek yazımızda, oğlan evinde (erkekler için yapılan kına gecesini ve düğün merasimini) anlatacağım;

ASTIRMALARI

Aradan baş aşağı,
 Aradan beş beter,
 Araya sirke, baldan tatlı.
 Araya kim, istemediğin kim?
 Aralık maskaralıktır.
 Aralık sultanlıktır.
 Arı yağından, tanrı da bezgen.
 Arılamak, ateşten gömlektir.
 Arı kızım, bahtın açılınsın.
 Arı arama, kendi gelir.
 Arı kuvvet, gözden yarık (İşk) giden
 Arık yaşağın hükmü üç gündür.
 Arık bile lades.
 Arık ağamı tanırım.
 Arık gittikçe, evine yettikçe. (2)
 Arık de alnumun teri, yüzümün akı Me
 Arık bantelime basma.
 Arık kıçuma kıl sığmadıkta, sen de köçer
 Arık ağaç sokma.
 Arık değil, Ayşe, Fatma eli olsun.
 Arık gezmem, kısmet gezer.
 Arık ona bir tavşan uykusu verdim.
 Arık biz de, bir baltaya sap oluruk.
 Arık kargayı, çokusun (4) gözünü.
 Arık emeden kadın olmaz, gül ağaçından odun,
 Arık aşağı, beş yukarı.
 Arık al üçe sat, adın bazırğın olsun.
 Arık parmak ta, biri birine benzemez.
 Arık bete baktıkta, bet yere bakar.
 Arık miyene davul zurna azdır, bilene sivri
 Arık sazdır.
 Arık dünya bir kaşık baldır, bilmiyene
 Arık dolu zehirdir.
 Arık emdiğine belsenme (Güvenme).
 Arık em diyenin, beli ağırmas.
 Arık em veli, bilmem deli.
 Arık em dilinin, bilmem ayağının suç.
 Arık emenin bilende hakkı vardır.
 Arık em insan kadrini, âlemde insan olmıyan.
 Arık em illeye başvurarak, minareye kılıf
 Arık em durarak.....
 Arık em bir başı.
 Arık em alimin bilmediğini, bir ârif bilir.
 Arık em dereden su getirir.
 Arık em ağmanın kuyuya bıraktığı bir taş.
 Arık em akıllı çıkaramamış.
 Arık em aları (Bir inek sürüsünü) bir ana bozar.
 Arık em tıfalta diken de biter, gül de.

Bir akıl güzelse, İki akıl daha güzeldir.
 Bir alma, gönül alma.
 Bir at kırk gün eşekle bağlı olursa, eşek kılığını kabul eder.
 Bir atın arkasından, bin at su içer.
 Bir çiçekle yaz olmaz.
 Bugün yarına benzemez.
 Bir felâkettten sonra, daima bir saadet vardır.
 Bir gün ibişi diyorsun, bir gün memiş.
 Bir harfin kadrini bilmiyen, âlim olmaz.
 Bir hata yap bir kurban.
 Bir eli yağda, bir eli balda.
 Bir günün arısı (= arkası) berisi olmaz.
 Birine vay, vay, birine hay, hay.
 Birini gör de fikir et, birini görde şükür et.
 Bir kartlıkta, bir yaşlıkta.
 Birinin belâsı binine değer.
 Bir kapsanda, et kap.
 Bir kıldan kurtuldu.
 Bir Köroğlu bir Ayvaz.
 Bir koyundan, iki deri sıyırılmaz.
 Birlik olmadıkça dirilik olmaz.
 Bir ölüyü çok yıkarsan, ya yıkılır, ya kalkar.
 Bir yeni evlenenden kork, bir de yeni zenginleşenden.
 Bismillâhsız işe şeytan karışır.
 Bitmiyen iş hiçtir.
 Bitmedi bostan, olmadı karpuz.
 Bıyıklıyı renk yakar, sakallıya kim bakar.
 Biz sizden, siz bizden more.
 Biz de emir kuluyuz.
 Biz gideriz Mersine, siz çekersiz tersine.
 Biz halva demesini de biliriz, elva demesini de.
 Bizim Ayşe, ince eler, sık tokur.
 Bizim Ayşenin de, ipliği pazara çıkmış.
 Bıçak kemiğe dayandı.
 Bizim için elli aşağı, yüz yukarı.
 Bodeneden (bildircından) korkan, darı saçmaz.
 Bodenenin evi yok, nereye varırsa «Pipildak» (= bağırır — çırpır).
 Boldırgan (= yorgan) atka kamçı ağır.
 Buğday başak verince, orak pahaya çıkar.
 Bora gördüğünü, (Bora = erkek deve) bota da görür. (Bota = dvec yavrusu).
 Borca alınmış et, kemikli olur.
 Borca alınmış etin, çorpası tatılmaz.
 Borc benim de, kasavat senin mi?
 Borc bine yettikçe, tavuk eti yeyin.

(Sonu var)

Doğu Karadenizde :

Avcılık ve Av Aletleri

— V —

Yazan: Necmettin GİRİTLİOĞLU

2. Deniz balıklarının avlanması :

Doğu Karadenizde çeşitli balıklar bulunmakta ve halk bunları türlü alet ve usullerle avlayarak bir kısmını yemekte bir kısmından da yağ elde etmektedir.

Doğu Karadeniz bölgesinin balıkçılığı meşhur olmakla ve halk balık sayesinde yiyecek ihtiyacının çoğunu temin etmekle beraber haftır ki diğer vasıtalarda fazla özellik arzeden muhitin, balık avlama aletlerinde diğer bölgelerden ayrılacak hususi karakterleri hemen hemen yok gibidir.

Balık avcılığında en çok göze batan, karakteristik bir avlama şekli arzeden «Hamsi Avı»dır.

Kasım ayı ile şubat ayı arasında bölük bölük sürü halinde dolaşan hamsiler usta avcılardan kolayca görülür ve hazırlık yapılarak güç bir kovalama neticesinde maharetle ele geçirilirler.

Hamsi gece avlanır. Birkaç kayık bir araya gelerek şüphelendikleri tarafa hareket ederler. Bu maharetli deniz kurtları haşin Karadenizin huyunu suyunu bildiklerinden korkuları olmadığı gibi, hamsinin nereden gelip nereye gittiğini kolayca seçtiklerinden iz bulmakta güçlük te çekmezler. Sürü halinde dolaştıklarına işaret ettiğimiz hamsiler kısa kısa fasıllarla suyun yüzüne çıkarlar. Zaten fosforlu olduklarından gecenin karanlığında okadar çok parlalılar ki deniz alev aldı zannedilir. Kayıkta muntazam iş bölümü vardır. Küreği çeken ayrı, dümeni tutan ayrı, reis ayrı, ışığı tutan, ağı atan, ağı toplayan her biri başka başka şahıslardır. Fenerlerden başka ışık yapmak için ayrıca civa kullanılır. Çünkü hamsiler ışık görünce yerlerinden kıpırdamazlar ve kolayca yanaşılıp ağla sarılabilir.

Ağ balık tutmak için kullanılan ağların anyıdır. Yalnız gözleri fevkalâde incedir. Gecenin geç vakitlerine kadar avlanan balıkçılar sabaha karşı kayıklarının ambarı hamsilerle

dolu olarak kasabalara dönerler. Bilhassa doğu bölgelerde hamsiler kilo ile falan değil tenekelerle satılır. (Bu bölgede mühim ölçü birimlerinden biri de tenekedir.)

★

Ayrıca yağından istifade etmek için avlanan balıklar vardır ki; bunların çoğu tüfekle vurulur:

Motorla açılan balıkçılar yunus balığı gibi balıkları görünce tüfekle ateş ederler. Bu zıpkınla balık avlamaya çok benzer. Nişancı kaçan balık ve kovalıyan motorun zikzaklı hareketleri arasında kendini o kadar güzel ayarlar ki ateşleri muhakkak isabetli olur. Vurulan balıklar motora alınır ve kıyıya gelince hususi surette hazırlanan vasıtalarla yağları çıkarılır.

Bundan başka bir evvelki yazımızda belirttiğimiz gibi dinamitle deniz balıkları da avlanmaktadır. Bu suretle bilhassa «Kefal» balığı avlanır. Kefal balıkları yazın deniz kıyısına doğru yanaşırlar ve kıyıda toplu bir halde dolaşmağa başlarlar. (Oynaşırlarken olacak) sık sık yana yatar alt üst dönerler. İşte böylele oynasırlarken denizde beyaz beyaz parlayan balıkları, hazırlıklı olarak bekleyen avcılar görür ve sigaralarıyla fitilin ucunu tutuşturarak bunların arasına atarlar. Dinamitle taş bağlı olduğundan yavaş yavaş batmaya başlar bunu gören balıklar yem sanarak etrafını sararlar. Biraz sonra dinamit patlar ve şiddetiyle deniz sarsıntısından baygın düşen balıklar su yüzüne çıkarlar. Avcılar yüzerek balıkları toplar. Buna bomba ile balık avlama denir.

Bütün bunlardan gayri, olta ile, ağla, sacma ile çeşitli balıklar avlanmakta ise de muhite has bir karakter arzemediklerinden izaha lüzum görmüyorum.

Böylelikle gücümüzün yettiği kadar Doğu Karadenizdeki avcılık ve aletlerini bitirmiş bulunuyoruz.

(S O N)

EMNİYET SANDIĞI'nın

Her nevi tasarruf mevduatına mahsus

800 ADET ALTIN İKRAMİYESİ

25 EKİM 1952 de ÇEKİLECEKTİR.

ANKARA, BURSA, CAĞALOĞLU FATİH
EMİNÖNÜ KADIKÖY, BEŞİKTAŞ, PANGALTI

Şubelerimizde mevcut veya yeniden açtırlacak olan (150) şer liralık hesaplarla, bu keşidenin ALTIN İKRAMİYELERİ'ni kazanabilirsiniz

Hesabınızda mevcut beher (150) şer liraya (10) u geçmemek üzere ayrı ayrı birer kur'a numarası verilir.

D İ K K A T

- 1 — Keşideler, her şubenin kendi mudileri arasında yapılacağından isabet ihtimali çok kuvvetlidir.
- 2 — Şubelerimizde açtıracığımız her (150) liralık hesapla şansınızı arttırabilirsiniz.

Hesap açtırmakta acele ediniz — Tafsilât broşürlerimizde.

KBANKAKBANK + AKBANK + AKBANK + AKBANK + AKBANK

Ne Hızırdan um, ne küpte birikti,
1000 altını A K B A N K verir..

KBANKAKBANK + AKBANK + AKBANK + AKBANK + AKBANK

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Senelik abonesi 300, altı aylık abonesi 150 kuruştur.
Yurd dışı senelik abone 2 dolardır.

Adres değıştirmeler hiçbir şart ve ücrete tâbi değildir.
Basılmayan yazılar talep vukuunda iade edilir.
Adres: Yeşildirek, Sultanmektebi sokak, No. 17 - İstanbul

Dizgi ve baskı: M. SİRALAR Matbaası